

ФОРМУЛИРАНЕ НА КВАЛИФИКАЦИОННИ ИЗИСКВАНИЯ ВЪВ ВОЕННОТО ОБУЧЕНИЕ

Недко Димитров

ESTABLISHMENT OF QUALIFICATIONS REQUIREMENTS IN MILITARY EDUCATION AND TRAINING

Nedko Dimitrov

Abstract: This article analyzes the process of educational qualification requirements definition, the legal basics and functional needs. The author researches the related documents, as the Higher education act, the National qualification framework, the National classifier of positions and professions. The process is exposed in the area of military education and training where the specifics are outlined and their implications to the process of military education qualification requirements definition is concerned. In order to cover the complexity of military profession the author proposes use of a sectoral qualification framework for military officers as a tool for addressing the competences, given by the employer with exact qualifications for the specific educational and organizational level based on the predefined learning areas.

Keywords: qualifications, competences, qualification framework, qualifications requirements, sectoral qualification framework

1. Въведение

Всяка една трудова дейност се иницира с формулиране на квалификационни изисквания. Обучение, независимо от това, дали е за определена квалификация или с образователна цел, също така се иницира с формулиране на квалификационни изисквания. За областта на трудовата дейност те се дефинират в длъжностната характеристика, докато в областта на образованието и квалификацията – в квалификационна характеристика. Докато длъжностната характеристика определя квалификацията на кандидата за тази длъжност, квалификационната характеристика определя с каква квалификация трябва да излезе обучаемия, в резултат на обучението.

2. Квалификационна характеристика във висшето образование

Квалификационната характеристика във висшето образование е стратегически документ, който се характеризира със следните свойства:

- определя професионалния облик на специалността;
- гарантира качество и съпоставимост на дипломите;
- служи като основа за учебни планове, акредитация и признаване на квалификации.

Целта на квалификационната характеристика е да определи професионалния профил и очакваните резултати от обучението на завършилия съответната специалност, образователна и квалификационна степен и професионално направление. Тя служи като официален документ, който описва какво трябва да знае, може и умее обучаемият след завършване на обучението.

Конкретните цели и функции са систематизирани в таблица 1.

Таблица 1

Цели и функции на квалификационната характеристика

Цел / функция	Обяснение
Определя профила на специалността	Показва характера на обучението – теоретично, практическо, професионално или научно насочено.
Формулира очакваните резултати от обучението	Описва знанията, уменията и компетентностите, които обучаемият придобива след завършване.
Осигурява съответствие с	Гарантира, че степента (бакалавър, магистър и т.н.) отговаря на

Цел / функция	Обяснение
квалификационната рамка (НКР и ЕКР)	определено ниво на квалификация.
Подпомага разработването на учебния план и програмите	Характеристиката служи като основа за избора на дисциплини, кредити и съдържание.
Улеснява признаването на дипломи и мобилност	Позволява съпоставимост на квалификациите в България (Национална квалификационна рамка - НКР) и в ЕС (Европейска квалификационна рамка - ЕКР).
Информира работодателите	Дава яснота какви компетентности притежава завършилият дадената специалност.

Квалификационната характеристика се базира на:

-Чл. 9, ал. 3 и чл. 11 от Закона за висшето образование [1]: „Висшите училища разработват и утвърждават учебни планове и програми за всяка специалност, включително квалификационна характеристика, която определя профила и резултатите от обучението”;

- държавните изисквания (ако има такива за дадената специалност);
- Националната квалификационна рамка [2].

Според изискванията на Министерството на образованието и науката и практиката във висшите учебни заведения (ВУЗ) квалификационната характеристика във висшето образование включва:

- Наименование на специалността и професионалното направление
- Образователно-квалификационна степен (бакалавър, магистър, доктор);
- Професионална квалификация („Инженер“, „Икономист“);
- Цели на обучението;
- Профил на подготовката;
- Очаквани резултати от обучението:
 - знания;
 - умения;
 - компетентности (когнитивни, професионални, социални).

-Възможности за реализация на завършилите;

-Възможности за продължаване на обучението.

Компетентностният подход при формулирането на квалификационните изисквания се изразява във:

-Описване на резултатите от обучението, а не само учебно съдържание;

-Формулират се знания, умения и компетентности, които обучаваният трябва да е в състояние да демонстрира след завършване на обучението.

Квалификационната характеристика се отличава с ясна терминология и съгласуваност - използват точни термини, съвместими с Националния класификатор за длъжностите и професиите и Националната квалификационна рамка и се избягват дублирания, общи формулировки и неясни понятия. Основни характеристики на квалификационната характеристика са: реалистичност и приложимост - съдържанието трябва да отразява реалните изисквания на пазара на труда; Добра практика е да се консултира с представители на работодатели или браншови организации¹.

¹ Съгласно критериите за програмна акредитация на професионално направление/специалност от регулираните професии в съответствие с ESG- част 1 (1-10) и по смисъла на чл. 78, ал. 3 от Закона за висшето образование:

-Стандарт 2: Институциите би трябвало да разполагат с процедури за разработване и одобряване на програмите си. Програмите би трябвало да се проектират така, че да отговарят на целите, определени за тях, включително и на очакваните резултати от обучението. Квалификацията в резултат от програмата следва да бъде ясно определена и оповестена и да се отнася до точното ниво в националната квалификационна рамка за висше образование, а следователно и в квалификационната рамка на Европейското пространство за висше образование

3. Специфични изисквания към квалификационните изисквания в областта на военното дело

Компетенциите, които се изискват през цялата военна кариера, се различават според нивото на кариерата. Разликите между компетентностите, специфични за всяко ниво на кариерата, не са просто подобрения на компетенциите от по-ниските нива. Изискванията на военната професия оказват влияние върху компетенциите, които офицерът трябва да притежава, за да се справи със сложността на променящата се оперативна среда, размера и ролята на военните формирования и организации или технологичния напредък (фиг.1).

Фиг.1 Нива на военната кариера с основни характеристики

За целите на профила на компетентност военнотслужещият трябва да притежава редица компетенции, специфични на всяко ниво на неговата кариера:

- Входно ниво (OF1-2) - фокусиране върху ниско тактическото ниво;
- Начално ниво (OF3) - фокусиране върху тактическото ниво;
- Средно ниво (OF3-4) - фокусиране на оперативно ниво;
- Висше ниво (OF4-5) - фокусиране на стратегическо ниво.

Зададените от потребителите на кадри компетенции служат на военните образователни институции (ВОИ) да изготвят квалификационния профил на випусника, чрез формулиране на т.н. резултати от обучението.

Профилът на компетентност представлява сбора от способностите, необходими на офицера, за да изпълнява компетентно професията си с определена степен на автономност и отговорност.

Тези способности са изградени върху знания и умения, придобити в различни среди: на работното място; чрез формални програми за обучение и образование; по време на операции и учения; или чрез социално взаимодействие и личностно развитие².

4. Прилагане на секторна квалификационна рамка за предявяване на специфичните квалификационни изисквания в областта на военното дело

Длъжностите във Въоръжените сили се създават в длъжностното разписание на организационната единица с ред атрибути [6], сред които: конкретен код от Класификатора на длъжностите [4] и военноотчетна специалност (ВОС) [5], а длъжностната характеристика [6] включва елементите, определени в чл. 13 от Правилника за прилагане на Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, като част от дефинираните квалификационни изисквания са [7]:

- образование;
- придобита специалност;
- образователно-квалификационна степен;
- научна степен;
- военна квалификация.

Може да се заключи, че съвкупността от тези изисквания формулира т.н. компетентностен профил на длъжността. Съвкупността от аналогични квалификационни изисквания на сходни (по ниво или по други критерии) длъжности формулират типов компетентностен профил. Индивидуалният или типовият компетентностен профил се ползва за формулиране на желания резултат от обучението, което да преминат военнослужещите / кандидатите за военнослужещи преди назначаването на съответните длъжности. Процесът на задаване на обучение за удовлетворяване на нуждите на потребителя (Министерство на отбраната – МО) е систематизиран на фиг.2.

Заявител МО	възлагане	➤ обучение/квалификация	➤ Получател МО
Компетентностен профил		Квалификационен профил	Квалификационни нужди на потребителя на обучението
Нуждая се от офицер, компетентен да е: - военнослужещ; - технически грамотен в областта на ... - ръководител; - да участва в бойни действия; - комуникатор; - обучител; - критично мислещ; - дипломат.		Квалификационна рамка Предвиденият офицер трябва да постигне следните резултати от обучението Професионално военно обучение	 за да удовлетвори оперативните нужди на потребителя

Фиг.2 Схема на задаване на обучение за удовлетворяване на нуждите на потребителите

Компетентностният профил, дефиниран от заявителя, се възлага на обучаващото звено, което създава квалификационния профил – определя резултатите от обучението във вид на знания, умения и отговорности, които се изпълняват самостоятелно. За създаване на квалификационния профил е важно обучаващата организация да обхване целия спектър от резултати от обучението, отразяващи комплексността на военната подготовка. Ефективното осигуряване на този процес се свързва с използване на секторна квалификационна рамка – систематизирано описание на

² Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот (2017/С 189/03, 22 май 2017 г.) определя „компетентност“ като доказана способност за използване на знания, умения и лични, социални и/или методологични способности в работни или учебни ситуации и в професионално и личностно развитие.

квалификационните изисквания към военната професия, разпределени по организационни нива, нива на операциите, образователни нива и т.н. Наличието на секторна квалификационна рамка (СКР) в областта на военното обучение би осигурило необходимата конструкция за формулиране на квалификационни изисквания. Тя би дефинирала изискванията за всички необходими обучения в периода на развитието на офицерите през времето на службата за преминаване от входно до висше организационни нива.

България няма разработена такава секторна квалификационна рамка за офицери, поради което най-рационалният подход е да се приложи и адаптира вече изготвена аналогична секторна квалификационна рамка. В конкретния случай има два варианта за адаптиране на:

- Национална секторна квалификационна рамка на друга професия;
- Секторна квалификационна рамка за офицери от друга държава/международна организация.

Анализът на двата варианта по критерии: адекватност, разпознаваемост, възможност за транспониране дава превес на втория вариант и то за случая на съюзен / коалиционен формат. Такъв тип секторна квалификационна рамка е т.н. Секторна квалификационна рамка за офицери от въоръжените сили [8] (SQF-MILOF).

Аргументи:

-SQF-MILOF описва обучението, необходимо на офицера в подкрепа на специфичните военни изисквания или компетенции. Тя е създадена конкретно за целите на военната квалификация и осигуряване на обучението през целия жизнен цикъл на военната служба на офицерите от Въоръжените сили. Изразява специфичния контекст и комплексността на военната професия като описаните компетенции са класифицирани не само по образователни степени (бакалавър, магистър, доктор), а и според организационния контекст, в който служат офицерите, като се дефинира и фокуса на обучението. Поради тези обстоятелства адекватността е оценена като: най-висока.

-SQF-MILOF е съобразена с Европейската квалификационна рамка, което гарантира хармонизирането с националната квалификационна рамка, т.е. се удовлетворява критерия легитимност/разпознаваемост.

По обхват SQF-MILOF обхваща квалификации, свързани с³:

- офицери на всички нива на кариерата (OF1-OF5);
- компетенции и резултати от обучението, отнасящи се до съвместни/ хоризонтални случаи (фиг. 3);

• основни специфични или функционални компетенции и резултати от обучението (напр. кибер сигурност);

- професионално военно образование и обучение (академично и професионално).

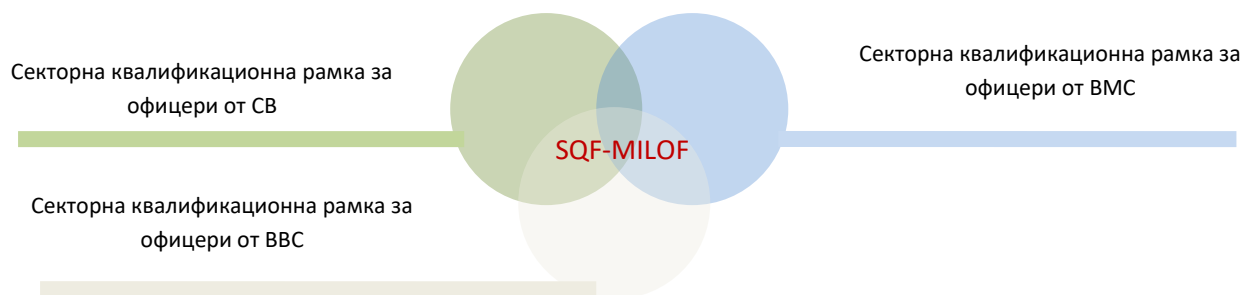
Извън обхвата на SQF-MILOF остават елементи, отнасящи се до:

- компетенции и резултати от обучението, специфични за всеки отделен вид ВС (напр. ВВС, ВМС, СВ);

- функционални или специализирани компетенции (напр. специфични за оръжията);
- общо образование и обучение или невоенни квалификации.

Профилът от компетентности на офицера съгласно СКР на ЕС включва 8 области (табл.2).

³ Компетенциите, описани в профила, се базират на публично достъпната информация в базата данни на ESCO. Тази информация обаче е много обща (дефинициите са в Приложение 8 -Речник на термините) и ESCO не обхваща компетенции за всички военни офицери.

Фиг.3 Общо представяне на съвместния (сечението между видовете BC) характер на SQF-MILOF

Таблица 2

Области на компетентност на офицера

№	Област на компетентност	Области на обучение
1	Обща компетентност като военнослужещ Тази област описва способността на обучаемия да работи като войник, като част от състава на военна структура в съответствие с националните и многонационалните военни доктрини и право.	Използване на силите в пълния спектър от операции
		Процес на вземане на военни решения
		Планиране на операциите
		Национално и международно право
		Политики и стратегии за национална и международна сигурност
		Гражданско-военни отношения
2	Специална техническа компетентност Тази област описва способността на обучаемия да работи с оръжейни платформи/системи за командване, управление, комуникации, компютри, разузнаване, наблюдение и разпознаване (C4ISR) и за поддържане на военни операции.	Използване на оръжия/ платформи/ системи
		Осигуряване на силите
		C4ISR системи и киберзащита
		Управление на проекти; планиране на ресурси и бюджет
3	Лидерство и вземане на решения Тази област описва ролята на офицера като лидер и ръководител на подразделения, способен да взема решения и да влияе върху условията на тяхното организиране и изпълнение	Военно лидерство; командване
		Отношения офицер-подчинени
		Теории за лидерство и управление
		Управление на промените
4	Готовност за водене на бойни действия Тази област описва: - способността на офицера и готовността за изпълнение на мисии, които включват най-високите предвидими рискове; - Гарантиране на професионални и етични стандарти във всички военни дейности.	Етика. Обща етика на използване на силите, правила за използване на сила, Защита на цивилните
		Военни норми и разпоредби при използване на сила
		Военна история. Традиции
		Военна физическа и психологическа подготовка
		Разбиране за половите различия и поведение в разнополова среда
		Разбиране за културни различия и поведение в многокултурна среда
5	Комуникация Тази област описва компетентността на офицера за: - предаване на организационни съобщения, професионални идеи и послания по командната верига и комуникация с външния свят; - Водене на преговори и медиация в конфликтни ситуации.	Упражняване за влияние, стратегически комуникации и медии
		Писмена военна комуникация, доклади, заповеди и указания
		Техники за говорене/представяне на военен брифинг
		Медиация и техники за преговори
		Използване на чужди езици за изпълнение на военните задължения
6	Обучаем и обучаващ Тази област обхваща: - учене през целия живот;	Професионално развитие (наставничество, ръководство на обучаеми)
		Военно обучение и възпитание

	-управление на личностно и професионално развитие; -поставяне на изисквания към себе си и обучаемите.	
7	Критично мислене и изследователски компетенции Тази област описва офицера като критично мислещ и изследовател, проактивен интерпретатор на факти и ситуации, способни да оценят въздействието на промени във военната област и като новатор във военната област/наука и изкуство.	Изследвания, анализи, методи за обработка на данни
		Бъдеща оперативна и тактическа среда
		Нови технологии
8	Компетенции в областта на международната сигурност/дипломация Тази област обхваща дипломатическите способности на офицера и ролята му за популяризирането интересите и целите на организацията в международен контекст.	Международни организации
		Международни отношения

Дефинираните области на компетентност са общи за всички видове ВС (сухопътни, военноморски, военновъздушни, ...), независимо от родовете ВС. От анализа на областите на компетентност може да се заключи, че първите четири области (1-4 в табл.2) са основни области на компетентност и обхващат професионални компетенции, които са специфични за сектора (професията на офицера). Останалите четири области (5-8 в табл.2) са трансверсални области на компетентност, които макар и да не са специфични за професията, са моделирани и адаптирани според характеристиките на професията.

Компетенциите за всяка от тези осем области се формулират с помощта на така наречените дескриптори. Те са общи, като тяхната същност звучи различно за различните организационни нива, различните нива на обучение, фокус и т.н., което е продиктувано от комплексността на военната професията (табл.3) и се описва с конкретни дескриптори. Използван е оперативен език за дефиниране на дескрипторите на профила на компетентност. Дескрипторите отразяват резултатите от изпълнението на обучението на всяко ниво на военната организационна архитектура/операции, както на работното място, така и по време на операции и учения. Примери за формулиране на дескрипторите са представени в таблица 3 и таблица 4.

Таблица 3

Класификация на компетенциите според организационния контекст във ВС

Организац. контекст/ниво на операциите	Род ВС Фокус на тактическо ниво	Вид ВС Фокус на тактическо ниво	Съвместно Фокус на оперативно ниво	Полит. Цив/Военно Фокус на стратег. ниво
Описание	Офицерите командват единични родове войски/видове ВС (взводове или приравнени), ръководейки ги в операции и учения, провеждайки обучение и изпълнявайки специфични административни задължения.	Офицерите ръководят комбинирани родове войски (военни подразделения/части), предоставят доклади и подкрепят висшестоящите командири при планирането и провеждането на операции на тактическо ниво, осигуряват подкрепа по логистични въпроси, провеждат/ръководят обучението, контролират осигуряването на войските и	Офицерите ръководят военни части и формирования, предоставят доклади на и поддържат висшестоящите командири при планирането и провеждането на съвместни операции на тактическо и оперативно ниво, предоставят поддръжка по логистични въпроси, провеждат/ръководят обучението, контролират осигуряването на войските и	Офицерите ръководят военни формирования и структури, предоставят доклади на и подкрепят висшестоящите командири/цивилни власти при планирането и провеждането на съвместни операции на оперативно и стратегическо ниво, служат като персонал в съвместни многонационални щабове и функционират като основни съветници на генерали/цивилен

		контролират администрацията и управлението на ВиТ.	контролират администрацията и управлението на оборудването.	еквивалент при вземане на стратегически решения и политики
--	--	--	---	--

Таблица 4

Връзка между областите на компетентност и резултатите на обучението на офицери в контекста на европейската и националната квалификационни рамки (дескриптори по образователни степени)

Ни во	EQF5	EQF6	EQF7	EQF8
Област на компетентност (основна): Военнослужещ Тази област описва способността на офицера да действа като войник като част от установената военна структура в съответствие с националната и многонационалната военни доктрини и право.				
Знания	Всеобхватни познания за тактиките и процедурите на малки екипи и подразделения, принадлежащи към един вид/род войски, в съответствие с националните разпоредби и доктрини, за високоинтензивни и мироопазващи операции.	Задълбочени познания за тактиките и процедурите за използване на комбинирани въоръжени сили в съответствие с националната/многонационалната доктрини, в пълния спектър от операции.	Високоспециализирани познания за използване на военни организации в съвместна/многонационална среда в съответствие с националната/многонационалната доктрини, в пълния спектър от операции.	Най-задълбочени познания за използване на съвместни/ национални и многонационални военни организации в сложна, непредсказуема и непрекъснато развиваща се, многостранна, политически ръководена оперативна среда.
Умения	Практически умения за разработване на тактики и предлагане на алтернативни варианти за използване на малки екипи и подразделения, принадлежащи към един вид/род ВС, като част от комбинирано подразделение, ориентирано към конкретни задачи.	Усъвършенствани умения за креативно и гъвкаво използване на специфични сили и техните ресурси (бойна поддръжка) чрез планиране и изпълнение на пълен спектър от операции при най-разнообразни обстоятелства.	Високо специализирани умения, необходими за прилагане на принципите и нормите на използване на оперативно изкуство, проектиране и интегриране на военни сили за постигане на желаните ефекти в специфичните за службата способности и редица военни операции по координиран начин и като се отчита непредсказуемостта на оперативния контекст.	Високо специализирани умения за използване на военни организации и сили в съвместна среда заедно с цивилни организации.
Отговорности и автономност	Поемане на инициативата за изпълнение на военни задачи под тяхна отговорност и тези, произтичащи от намерението на по-висшестоящия ешелон, при условия на свобода и бързина на действията и ограничения, наложени от дисциплината, законите на въоръжените конфликти и правилата за използване на сила при операции с висока интензивност и мироопазващи операции.	Поемане на инициативата и отговорността при приоритизиране на задачите, възложени от по-висшестоящия ешелон, като се вземе предвид ролята на другите участници в оперативната среда, в съответствие с гражданските насоки и указания, заедно с други инструменти на властта.	Формулиране на планове за реагиране на кризисни ситуации и разпределяне на ресурси за справяне със сложни интервенции във високорискови среди чрез определяне на правилната комбинация от политики, инструменти и средства за постигане на предвидените цели.	Въвеждане на новости във военното използване на сили в нови стратегически рамки чрез обръщане внимание на развиващия се характер на заплахите и предизвикателствата пред вътрешната и външната сигурност на страната/ съюза /международната организация.

За целите на профила на компетентност, съответстващ на SQF-MILOF, офицерите следва да притежават комплект от компетенции за всяко ниво на военната организационна архитектура/операции. Определена компетентност може да е от значение за всички нива.

Въпреки това, трябва да се направи качествено разграничение въз основа на обхвата и сложността на задачите на това ниво. Например, компетентността „ръководство на военни части“ следва да се разбира по различен начин на различните организационни нива. В случай на ниво на род ВС офицерите „ръководят действията на военните формирования на ниско тактическо ниво“, докато за един вид ВС, офицерите „ръководят действията на военните формирования на тактическо ниво“.

За да се осигури натрупване на знания и умения по време на кариерата на офицера, същите се градиращат и последователно се наслагват чрез съответните обучения и квалификации при преминаването на различни позиции. Така формираната комплексност на подготовката на офицерите, гарантираща подготовката за все по-високото организационно ниво, е свързана с придобиването на по-високи образователни и квалификационни степени с фокус на различни организационни нива. Дефинирането на профила за компетенции (от потребителите на кадрите) и профила на квалификациите (от учебното заведение) се подпомага от два разреза на изискванията – хоризонтален (по образователни и квалификационни степени – Таблица 4) и вертикален (с включено организационно ниво – таблица 3).

В таблица 4 професионалното обучение за офицери е разделено на четири нива на сложност и фокусира обхвата си върху четири нива на операции или военна организационна архитектура. На практика четирите нива на сложност на обучението варират от всеобхватно/базово ниво (еквивалентно на ниво EQF 5) до най-високо ниво на знания и професионални умения (еквивалентно на образователно ниво EQF 8), докато четирите нива на операции фокусират обучението, свързано с индивидуалното и ниско тактическо ниво (отделен род ВС и еквивалентни) до стратегическото ниво (политическо, гражданско-военно).

Дефинираните в таблица 3 резултати от обучението могат да формират т.н. сърцевина на подготовката, т.е. тези резултати са общи за всички специализации, подготвящи офицери за ВС на различните организационни нива. Предимството на такъв подход за дефиниране на резултати от обучението е всеобхватността на рамката. Въвеждането на области на обучение и техният обхват гарантира отсъствие на празни зони (дупки) в квалификационния профил на офицерите, и осигурява адекватно обучение в интерес на най-пълното удовлетворяване на нуждите на потребителите. За разширяване на обхвата на рамката към специфичните потребности за обучение за различните видове и родове ВС, общите резултати на обучението подлежат на декомпозиране на „специфични“ резултати от обучение напр. за офицери от ВМС, СВ, ВВС, СКС и т.н.). Пълният комплект от специфични резултати от обучението формира квалификационния профил на випусника.

5. Заключение

Настоящото изследване е извършено за да адресира идентифицирания дефицит в областта на формулиране на квалификационни изисквания за провеждане на обучение във военната сфера. Същото предоставя на заявителите на обучение методология и конкретна рамка по която (съвместно с ВОИ) да опише какъв продукт му е нужен и как ще го реализира, т.е. профила от компетенции и профила от квалификации, които са му необходими. По-широкото приложение на настоящото изследване е свързано със създадената възможност на базата на адаптиране да се приеме национална секторна квалификационна рамка за офицери, което да осигури класификация

на квалификациите по различни критерии и тяхното обрдиняване в адекватна, приложима и съотносима рамка, за недопускане на пропуски или препокриване на необходимите квалификации във военната сфера.

Използвана литература:

1. Закон за висшето образование. Наличен на: <https://lex.bg/laws/ldoc/2133647361> (08.11.2025)
2. Национална квалификационна рамка, РМС № 96 от 2012 г. Налична на: https://www.navet.government.bg/bg/media/NQF_bg.pdf (05.11.2025)
3. Критерии за програмна акредитация на професионално направление/специалност от регулираните професии в съответствие с ESG- част 1 (1-10) и по смисъла на чл. 78, ал. 3 от Закона за висшето образование, налична на: https://neaa.government.bg/images/OA-PA-PN/Kriterii_za_programna_akreditacija_na_PN-SRP_11.07.20231.pdf (08.11.2025)
4. Класификатор на длъжностите на военнослужещите в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия. <https://www.strategy.bg/bg/public-consultations/3848> (11.11.2025)
5. Списък на военнотчетните специалности (ВОС) на военнослужещите от въоръжените сили на Република България.
6. Наредба № 5/31.05.2024г. за изготвяне, утвърждаване, изменение и съхраняване на длъжностни разписания, щатове и длъжностни характеристики за длъжностите за военнослужещи в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия. Налична на: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2137243567> (08.11.2025)
7. Правилник за прилагане на закона за отбраната и Въоръжените сили на Република България. Наличен на: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135671378> (08.11.2025)
8. Sectoral Qualification Framework for Military officers. Налична на: <https://www.emilyo.eu/lod-2-development-competences> (08.11.2025)

За контакти:

проф. д-р Недко Иванов Димитров
ВВМУ „Н. Й. Вапцаров”
e-mail: nedko.dimitrov@naval-acad.bg